

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی

سال نهم، شماره بیست و پنجم، زمستان ۱۳۹۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۴/۲۶

تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۷/۱۲

صفحات: ۸۷-۱۲۱

پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در زمینه تعامل موثر و سازنده کشور در روابط بین‌الملل*

دکتر فرزاد پیلتن*

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شوشتر، گروه علوم سیاسی، ایران، شوشتر

چکیده

جمهوری اسلامی ایران در خلال سالهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی همواره مورد تحریم‌های بین‌المللی بوده است. با اینکه این تحریمها بیشتر حوزه‌های اقتصادی کشور را به‌طور مستقیم مورد هدف قرار داده‌اند، ولی با این حال، به‌طور غیرمستقیم بر برنامه‌ها و احکام بخش سیاست خارجی برنامه پنجم توسعه، تاثیر گذاشته و با وجود برخی پیامدهای مثبت، از طریق ایجاد موانع و مشکلات فرا روی بیشتر برنامه‌ها و احکام مذکور، مانع تحقق هدف برقراری تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل به‌عنوان یکی از اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله کشور می‌باشد.

کلید واژگان

تحریم‌های بین‌المللی، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور، سیاست خارجی ایران، روابط بین‌الملل، تعامل

سازنده

مقدمه

بر اساس سند راهبردی چشم‌انداز ۲۰ ساله، جمهوری اسلامی ایران کشوری توسعه یافته با تعامل

* این مقاله بخشی از نتایج طرح پژوهشی با عنوان «پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله» می‌باشد که در سال ۱۳۹۲ در واحد شوشتر اجرا گردیده است.

* نویسنده مسئول، ایمیل: piltan_tpo@yahoo.com

سازنده و موثر در روابط بین الملل خواهد بود. همچنین بر اساس این سند، مبنای تنظیم سیاستهای کلی چهار برنامه پنجساله آینده خواهد بود که افق جهت گیری کلی فعالیتهای کشور را در ابعاد مختلف در بیست سال آینده مشخص می نماید. لذا برنامه پنجم توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور، به عنوان دومین برنامه توسعه ای است که باید کشور را در رسیدن به جایگاه و اهداف تعیین شده در سند چشم انداز کمک نماید.

اگرچه تدوین و ابلاغ سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران و همچنین تدوین و تصویب برنامه های پنج ساله توسعه اقتصادی کشور، از جمله برنامه پنجم توسعه با استقبال کارشناسان بخش های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور قرار گرفت، اما همزمان نگرانیهایی را در خصوص برخی موانع و مشکلات داخلی و بین المللی بویژه تحریم های بین المللی فراروی اجرای سیاست ها و برنامه های مندرج در برنامه پنجم و تحقق اهداف سند مذکور را نیز برانگیخت. به اعتقاد برخی صاحب نظران با وجود برخی پیامد های مثبت تحریم های بین المللی بر بخش های داخلی، اعمال آنها متضمن شکل گیری تبعات منفی و گسترده از جمله در زمینه دست یابی به اهداف سند چشم انداز می باشد. در نوشته حاضر تاثیر تحریم های بین المللی بر یکی از اهداف سند چشم انداز کشور در زمینه روابط خارجی یعنی تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل مورد بررسی قرار می گیرد. از نظر نویسنده با اینکه تحریم های اعمال شده علیه جمهوری اسلامی ایران بیشتر حوزه اقتصادی کشور را به طور مستقیم هدف گرفته است، لیکن به نظر میرسد این تحریم ها واجد آثاری غیرمستقیم بر سایر حوزه های فعالیت و اهداف کشور از جمله اهداف بلند مدت کشور مندرج در اسناد راهبردی مانند سند چشم انداز و از جمله در زمینه روابط بین الملل کشور می باشد.

بر این اساس پس از بررسی اهداف و ابزارها و عوامل موثر بر سیاست خارجی و همچنین رابطه سیاست خارجی و تحریم های بین المللی و مروری بر اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سند چشم انداز ۲۰ ساله و برنامه های مندرج در بخش سیاست خارجی (فصل هفتم) برنامه پنج ساله پنجم توسعه به بررسی چگونگی و نوع تاثیرگذاری تحریم های بین المللی بر برنامه ها و احکام مندرج در بخش سیاست خارجی برنامه پنجم توسعه و نحوه تاثیر گذاری آن بر هدف تعامل موثر و سازنده کشور در روابط بین الملل، مندرج در سند چشم انداز بیست ساله کشور مورد بررسی قرار می گیرد.

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

۱. مبانی نظری: سیاست خارجی و تحریم‌های بین‌المللی

سیاست خارجی شامل تعیین و اجرای یک سلسله اهداف و منافع ملی است که در صحنه بین‌المللی از سوی دولت‌ها انجام می‌پذیرد (مقتدر، ۱۳۵۸: ۱۴۵) و نیز شیوه‌ی نگرش دولت را نسبت به جامعه‌ی بین‌المللی تشکیل می‌دهد. (خوشوقت، ۱۳۷۵: ۱۳۲)

الف. اهداف سیاست خارجی

اهداف سیاست خارجی راه، تصمیم‌گیرندگان رسمی دولت انتخاب می‌کنند تا یا وضع بین‌المللی موجود را به نفع منافع ملی خود تغییر دهند و یا در حفظ آن بکوشند. اهداف سیاست خارجی حاصل تحلیل مقاصد و وسایل نیل به اهداف می‌باشد. گرچه اهداف روشن و واقعی سیاست خارجی، از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، همه‌ی کشورها دارای اهداف زیر می‌باشند:

(۱) هدف‌های کوتاه مدت و حیاتی

منافع و ارزش‌های حیاتی از جمله این اهداف به شمار می‌آیند و غالباً با حفظ موجودیت یک واحد سیاسی بیشترین ارتباط را دارند. زیرا آشکار است که واحدهای سیاسی بدون حفظ موجودیت خود نمی‌توانند به دیگر هدف‌ها دست یابند. تعیین دقیق ارزش یا منافع حیاتی در کشوری خاص، بستگی به ایستارهای سیاستگذاران آن کشور دارد. به‌عنوان مثال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: استقلال، امنیت ملی، یک‌پارچگی سرزمین، رفاه اقتصادی و حفظ و تقویت شیوه‌ی زندگی. این هدف‌های فوری هستند و تعدادشان از بقیه‌ی اهداف بیشتر است.

(۲) هدف‌های میان مدت

این هدف‌ها زمان بر هستند و بعد از اهداف کوتاه مدت دارای اولویت اند. همانند: سلطه‌ی منطقه‌ای، ترویج ارزش‌ها در خارج، تضعیف مخالف و توسعه‌ی فرصت‌های اقتصادی در خارج.

(۳) هدف‌های بلند مدت

این هدف‌ها عبارتند از طرح‌ها و رویاها و پندارهای مربوط به سازمان سیاسی یا ایدئولوژیک غایی نظام بین‌المللی، قواعد حاکم بر روابط درون نظام مزبور و نقش دولت‌های خاص در این نظام. تفاوت بین هدف-های میان مدت و بلندمدت، تنها به تفاوت در عامل زمان که ذاتی آنهاست، مربوط نمی‌شود؛ بلکه همچنین میان آنها تفاوت مهمی از حیث دامنه وجود دارد. دولت‌ها به هنگام پافشاری بر

هدف‌های میان‌مدت، درخواست‌هایی خاص از دولت‌هایی خاص دارند؛ اما در تعقیب هدف‌های بلندمدت، درخواست‌های دولت‌ها معمولاً جهانی است. (هالستی، ۱۳۷۳: ۳۳-۳۱)

ب. عوامل موثر در سیاست‌گذاری خارجی

گرچه تصمیم‌گیرندگان نقشی اساسی را در فرایند سیاست‌گذاری خارجی ایفا می‌کنند، اما نباید تصور کرد که هدف‌ها و منافع ملی بدون مقدمه از اذهان سیاست‌گذاران تراوش کرده، به‌صورت سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های خاصی به‌مورد اجرا در می‌آیند؛ بلکه عوامل دیگری در به‌وجود آمدن آنها دخیل می‌باشند. (هالستی، ۱۳۷۳، صص ۲۴۸-۲۱۱) از جمله:

۱) ارزش‌ها و اعتقادات

سیستم اعتقادی یک دولت، از این لحاظ حائز اهمیت است که طرحی نسبتاً روشن از کارکرد نظام بین‌المللی و نیز موقعیت یک دولت در قبال سایر دولت‌ها به‌دست می‌دهد. بر همین اساس، برخی از رفتارهای بین‌المللی مورد طرد و انکار واقع می‌شود و پاره‌ای دیگر به‌گونه‌ای مورد تفسیر مجدد قرار می‌گیرد که با نظام اعتقادی و ارزشی حاکم بر جامعه سازگار باشد. این واقعیت را نیز نباید نادیده گرفت که نظام اعتقادی، در بسیاری از موارد محدودیت‌های بسیاری در عرصه‌ی انتخاب راه‌حل‌های گوناگون در سیاست خارجی به‌وجود می‌آورد. آثار این محدودیت‌ها را می‌توان در انعقاد قراردادهای و عضویت در اتحادها و ائتلاف‌ها مشاهده کرد.

۲) زمینه‌های تاریخی و فرهنگی

این عامل گاه به‌صورت خودآگاه و گاه به‌صورت ناخودآگاه، مستقیم و غیر مستقیم، تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد.

۳) تصویر کلی از سیاست بین‌المللی

مقصود از این عامل، درک یک سیاست‌گذار از واقعیت‌ها و شرایط محیط بین‌المللی، متعارض بودن یا نبودن خواست‌ها و منافع دیگران با داده‌های سیاست خارجی، و مطلوب بودن رفتارهای گوناگون بازیگران مختلف سیاست بین‌المللی است. به‌دیگر سخن سیاست‌گذاران در برخی از موارد به‌صورت ناخودآگاه، اوضاع بین‌المللی را آن‌طور که دل‌خواه آنان است می‌بینند و نه آن‌گونه که واقعیت دارد.

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

۴) برداشت‌ها

سیاست‌گذاران خارجی درباره‌ی هر مسأله‌ی بین‌المللی، دارای برداشت‌ها و فرض‌هایی هستند و این فرض‌ها طیف گسترده‌ای از دوستی و خصومت و اعتماد و عدم اعتماد را تشکیل می‌دهد.

۵) مشکلات داخلی و افکار عمومی

گاه سیاست‌گذاران به سبب وجود یک سلسله مسائل و بحران‌های داخلی و به‌منظور انحراف افکار عمومی، سیاست‌های اتخاذ می‌کنند که هدف از آنها منحرف کردن افکار از مسائل داخلی به مسائل خارجی است. این وضعیت ممکن است شرایطی به‌وجود آورد که دولتی، مجبور به جهت‌گیری خاصی در سیاست خارجی شود و در نتیجه به سوی استراتژی جدیدی سوق داده شود.

۶) نیازهای داخلی

در بسیاری از موارد، هدف‌ها، تصمیمات و اعمال سیاست خارجی، در راستای برآورده شدن جهت تامین نیازهای داخلی اعم از اقتصادی و تکنولوژیک، فرهنگی و امنیتی قرار می‌گیرند.

۷) ساختار نظام بین‌الملل

ساختار نظام بین‌المللی، محدودیت‌ها و نیز امکاناتی برای سیاست‌گذاری به وجود می‌آورد. به‌عنوان مثال در زمانی که جهان در فضای دو قطبی به سر می‌برد، کشورها به ناچار در یکی از دو بلوک قرار می‌گرفتند و تعداد اندکی به سختی در گروه عدم تعهد قرار می‌گرفتند. باید به این نکته نیز اشاره کرد که بسیاری از تصمیم‌ها و داده‌های سیاست خارجی، واکنشی است نسبت به رفتار سایر بازیگران بین‌المللی. (قوام، ۱۳۷۲: ۱۴۶-۱۳۵)

پ. ابزارهای سیاست خارجی

۱) چانه‌زنی دیپلماتیک

حکومت‌ها در تلاش برای دستیابی به هدف‌ها، تحقق ارزش‌ها، یا دفاع از منافع‌شان باید با اشخاصی ارتباط برقرار کنند که مایل‌اند اعمال و رفتار آنان را متوقف کنند، تغییر دهند یا سبب ادامه آن گردند.

۲) تبلیغات

کشورها برای رساندن پیام‌های خود از فنون خاص استفاده می‌کنند از آن جمله: نام‌گذاری و برجسته

ساختن یک اصل کلی و انتقال آن.

۳) پاداش و اجبار اقتصادی

هدف‌های رفاهی، هدف‌های اصلی اکثر حکومت‌ها هستند و کشورها برای رفع نیازهای خود و رسیدن به رشد اقتصادی احتیاج به ارتباط با بازارهای جهانی دارند. یکی از ابزارها، محدود کردن این ارتباط و یا توسعه دادن آنست؛ که از طرقی مانند برقراری تعرفه، سهمیه‌بندی، تحریم، برقراری ممنوعیت معامله، اعطای وام و اعتبارات و تغییر نرخ ارز، تنظیم فهرست سیاه، صدور مجوز، مسدود کردن دارایی‌ها، سلب مالکیت و اعطا و یا متوقف ساختن کمک‌ها انجام می‌پذیرد. (هالستی، ۱۳۷۳: ۴۲۱-۲۸۰)

ت. سیاست خارجی و تحریم‌های بین‌المللی

استفاده از ابزارهای اقتصادی، مالی، تجاری و تکنولوژیک یکی از فنون مؤثر و کارآمد در اجرای سیاست خارجی برای تحقق هدفها و تأمین منافع ملی است. در این راستا دولت استفاده کننده از این ابزارها سعی می‌کند دولتهای دیگر را به تغییر در رفتارهای سیاست خارجی شان وادار کند، به گونه‌ای که منافع دولت استفاده کننده را از ابزارهای مورد نظر در پی آورد. بهره‌گیری از این حربها به عصر کنونی روابط بین‌الملل منحصر نیست بلکه در گذشته نیز دولتها سعی کرده‌اند از این طریق، دیگران را به تسلیم در مقابل خواسته‌های خود وادار کنند (قوام، ۱۳۷۲: ۲۱۰).

تحریم اقتصادی به نام ابزاری برای ارتقاء منافع سیاست خارجی یک کشور، در میانه طیفی قرار می‌گیرد که در یک سر آن سخت‌ترین اقدامات قهر آمیز از جمله توسل به نیروی نظامی، اقدامات سری و یا تهدید به توسل به نیروی نظامی است و در سوی دیگر تدابیر دیپلماتیک‌ها، اخراج دیپلمات‌ها، احضار سفیر، اعتراض رسمی دیپلماتیک و به تعلیق در آوردن مبادلات فرهنگی است. به تعبیری می‌توان گفت که برقراری تحریم اقتصادی در میانه این طیف از اقدامات زیر قرار می‌گیرد، به عبارت دیگر این نوع تحریم‌ها اغلب به جای اقدامات که بر شمردیم به کار می‌رود. از نظر هافبوت‌ر شوت و الیوت تحریم‌ها «دندان دیپلماسی را تیزتر می‌کند.»

تاکنون تحریم‌های اقتصادی یک ابزار سیاسی مهم و بعضاً تأثیرگذار در دست کشورهای نیرومند جهان بوده است. آمریکا یکی از طرفداران مهم تحریم‌های تجاری، اقتصادی و سیاسی برای دستیابی به

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

اهداف مورد نظر در سیاست خارجی خود بوده و برنامه‌های گسترده تحریم‌های اقتصادی و تجاری را طی سالهای پس از جنگ جهانی دوم به اجرا گذشته است. (حدادی، ۱۳۸۲) از طرف دیگر تحریم‌های دولتی ممکن است به صورت جمعی بوسیله دولت‌هایی علیه دولت یا دولت‌های دیگر صورت بگیرد. در واقع تحریم اقتصادی، ممکن است به عنوان یک ابزار سیاست خارجی کار کند. همچنین گاهی تحریم اقتصادی به عنوان جایگزین جنگ و اعمال قوه قهریه تلقی شده و گفته می‌شود روش بهتر و اخلاقی‌تری در مقایسه با روش نظامی در میان ابزارها و روش‌های اجرای سیاست خارجی هستند. با این حال، گروهی بر این باورند که تحریم‌ها شکل دیگری از سیاست قدرت را به نمایش می‌گذارند، ولی از سوی دیگر، ممکن است تحریم‌ها انواع گوناگونی داشته باشند.

۲. اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله

سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی در واقع سندی راهبردی جهت تبیین توسعه ایران در زمینه‌های مختلف فرهنگی، علمی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است. بر اساس این سند در چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، ایران کشوری توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل خواهد بود. (www.dolat.ir)

چنانکه ملاحظه می‌شود هدف کلان سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سند چشم‌انداز «برخورداری از تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل» است. از سوی دیگر بر اساس این سند مبنای تنظیم سیاست‌های کلی چهار برنامه پنجساله خواهد بود که افق جهت‌گیری کلی فعالیت‌های کشور را در ابعاد مختلف در بیست سال آینده مشخص می‌نماید. برنامه پنجم توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور، به‌عنوان دومین برنامه توسعه‌ای است که هم‌اکنون در حال اجرا است و باید به‌عنوان یک گام کشور را در رسیدن به جایگاه و اهداف تعیین شده در سند چشم‌انداز کمک نماید.

لذا مجموع سیاست‌ها و اقدامات پیش‌بینی شده در برنامه پنجم توسعه کشور به‌عنوان یکی از گام‌های اساسی چهارگانه و مهم کشور در تحقق اهداف سند چشم‌انداز تلقی می‌شوند. از این نظر می‌توان برنامه‌های مندرج در بخش سیاست خارجی (فصل هفتم) برنامه پنجم را به‌عنوان یکی از گام‌های اساسی و

مهم در زمینه تحقق هدف مذکور فرض نمود.

۳. برنامه های مندرج در بخش سیاست خارجی (فصل هفتم) برنامه پنج ساله پنجم توسعه

به موجب ماده ۲۱۰ بخش سیاست خارجی فصل هفتم برنامه پنجم: «وزارت امور خارجه موظف است با بهره گیری از نظرات کارشناسان کلیه سازمانها و نهادهای مسؤول و به منظور اعتلاء شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران و استفاده از فرصتهای اقتصادی در منطقه و نظام بین الملل و بسط گفتمان عدالت خواهی در روابط بین الملل، سیاستهای مناسب را برای اجرائی نمودن موارد ذیل به مراجع ذیربط ارائه دهد:

الف. تنظیم سطح روابط و مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای دارای دیدگاهها و مواضع غیر همسو با جمهوری اسلامی ایران

ب. تلاش برای حضور فعال، مؤثر و الهام بخش در مناسبات دو جانبه و سازمانهای منطقه ای و بین المللی از طریق:

۱) تدوین نظام جامع تقویت حضور ایران در سازمانهای منطقه ای و بین المللی با دستور کار مشخص برای اقدام در مورد هریک از آنها حداکثر در سال اول پس از زمان اجرائی شدن برنامه

۲) ارزیابی کارآمدی و اثربخشی مأموران شاغل در داخل و خارج از کشور و به کارگیری آنان با اولویت تخصص و کارآمدی در سازمانها و سفارتخانه های دارای اهمیت راهبردی

۳) تدوین فرآیند پیشنهادی ایران برای اصلاح ساختار سازمان ملل متحد در راستای منافع ملی جمهوری اسلامی ایران حداکثر در سال اول برنامه و تلاش برای تحقق آن

۴) پیگیری حمایت از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان به ویژه ملت مظلوم فلسطین در سازمان های منطقه ای و بین المللی

۵) اتخاذ دیپلماسی فعال جهت توقف روند صدور قطعنامه های حقوق بشری علیه ایران

۶) همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و نیز استفاده از سایر ظرفیتهای اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه ای و بین المللی برای کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه

۷) تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی

پ. تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه بخش غیردولتی و ایجاد زمینه‌های لازم برای رابطه و حضور بخش مذکور در دیگر کشورها و منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی

ت. توسعه و تعمیق دیپلماسی عدالت‌خواهانه در جهان

ث. ارتقای مدیریت ایران در حوزه اقتصادی در منطقه به ویژه در حوزه توزیع و عبور (ترانزیت) انرژی و تلاش برای قرار گرفتن در مسیرهای انتقال انرژی در منطقه

ج. استفاده از ظرفیتهای ایرانیان مقیم خارج از کشور به ویژه در امر سرمایه‌گذاری در جهت تأمین منافع

ملی. (www.ictc.isti.ir)

۴. آثار تحریم‌های بین‌المللی بر برنامه‌های مندرج در بخش سیاست خارجی برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران

در این قسمت تلاش می‌شود آثار و پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر هدف «تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل» به‌عنوان یکی از اهداف سند چشم‌انداز از طریق بررسی آثار و پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر هر یک از برنامه‌های مندرج در بخش سیاست خارجی برنامه پنجم مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

الف. اثر مثبت بر برنامه تنظیم سطح روابط و مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای دارای دیدگاهها و مواضع غیرهمسو با جمهوری اسلامی ایران

تحریم‌های بین‌المللی از طرق ذیل دارای آثار مثبتی در زمینه تحقق برنامه مذکور می‌باشد:

۱) کاهش سطح روابط اقتصادی-تجاری با کشورهای غیر همسو

چنانکه از محتوای برنامه فوق بر می‌آید به نظر میرسد منظور از تنظیم سطح روابط و مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای دارای دیدگاهها و مواضع غیرهمسو با جمهوری اسلامی ایران کاهش این نوع روابط، بویژه روابط تجاری با کشورهای غیرهمسو با جمهوری اسلامی ایران در نظام

بین‌الملل مانند ایالات متحده آمریکا، انگلیس، فرانسه و همچنین اتحادیه اروپایی می‌باشد. آمارهای منتشر شده رسمی نشان می‌دهد تحریم‌های بین‌المللی به تحقق این برنامه کمک نموده و به‌عنوان نمونه مبادلات تجاری به‌عنوان یک شاخص مهم در روابط اقتصادی کشورها میان جمهوری اسلامی ایران با کشورهای مذکور از زمان آغاز دور جدید تحریم‌های علیه کشور با روند نزولی همراه شده است. به‌عنوان نمونه حجم مبادلات جمهوری اسلامی ایران با کشور آمریکا علیرغم اینکه از سال ۲۰۰۴ با حدود ۱۸۰ میلیون دلار تا ۲۰۰۸ در حال افزایش بوده ولی از ۵۴۸ میلیون دلار در سال ۲۰۰۸ به ۱۲۵ میلیون دلار در سال ۲۰۱۲ کاهش یافته است. (www.irica.gov.ir)

همچنین حجم مبادلات جمهوری اسلامی ایران با کشور انگلیس از ۱۳۶۳ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ به ۲۱۹ میلیون دلار در سال ۲۰۱۲ تنزل پیدا کرده است. یادآور می‌شود با توجه به نقش مهم کشور انگلیس در اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران و همچنین دخالت‌های این کشور در امور داخلی ایران مجلس شورای اسلامی در ۶ آذر ۱۳۹۰ به کاهش روابط با انگلیس در سطح کاردار رای مثبت داد؛ براساس این مصوبه وزارت امور خارجه موظف شد در چارچوب حفظ منافع ملی و دفاع از حقوق ملت بزرگ ایران تا علاوه بر به حداقل رساندن روابط اقتصادی و بازرگانی با این کشور، ظرف دو هفته روابط سیاسی ایران را با دولت انگلیس به سطح کاردار تنزل دهد. (همشهری آنلاین، ۱۳۹۰)

همچنین آمارها نشان از کاهش مناسبات تجاری جمهوری اسلامی ایران با کشور فرانسه به‌عنوان یکی دیگر از کشورهای غیر همسو با جمهوری اسلامی ایران در سالهای اخیر دارد. به نحوی که حجم مبادلات جمهوری اسلامی ایران با این کشور از ۲۲۶۶ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ به ۱۱۴۵ میلیون دلار در سال ۲۰۱۲ کاهش یافته است. کاهش روابط تجاری با آلمان نیز از دیگر پیامدهای اعمال تحریم بر علیه جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود. مطابق آمارها میزان مبادلات دو کشور ایران و آلمان در سال ۲۰۰۶ حدود ۵۵۵۲ میلیون دلار بوده که در سال ۲۰۱۲ به ۳۰۶۸ میلیون دلار تنزل یافته است. کانادا از دیگر کشورهای غیر همسو با جمهوری اسلامی ایران در روابط بین‌الملل محسوب می‌شود که تحریم‌های بین‌المللی موجب کاهش سطح روابط میان ایران و این کشور از ۱۶۹ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ به ۱۲۵ میلیون دلار در سال ۲۰۱۲ شده است.

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

اتحادیه اروپایی نیز به‌عنوان یک نهاد غیر همسو با سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در نظام بین‌الملل شناخته می‌شود. به دنبال مطرح شدن برنامه هسته‌ای ایران، اتحادیه اروپا تلاش کرد تا با ایفا کردن نقش محوری در این موضوع ضمن اعطای برخی امتیازات، ایران را متقاعد کند فعالیت‌های هسته‌ای خود را رها کند. اما به موازات ناکامی اتحادیه اروپا در این زمینه و تاکید جمهوری اسلامی ایران بر ادامه فعالیت‌های هسته‌ای خود، این اتحادیه رویکرد سخت‌تری نسبت به ایران اتخاذ کرده است. اگرچه اتحادیه اروپا همچنان بر تداوم مذاکرات تاکید می‌کند، اما ضمن اعمال تحریم‌های گسترده بر علیه ایران در هماهنگی کامل با ایالات متحده آمریکا لحن تهدیدآمیزی را در قبال ایران اتخاذ کرده است. (لطفی، ۱۳۸۷)

از سوی دیگر اتحادیه اروپا امروزه حتی فراتر از ایالات متحده به اعمال تحریم‌های گسترده و تهدیدات لفظی علیه ایران مبادرت می‌کند. لذا با وجود حجم بالای روابط اقتصادی و همچنین روابط نسبتاً خوب سیاسی دوطرف به ویژه، در چند سال اخیر، شاهد کاهش سطح روابط سیاسی و اقتصادی اتحادیه اروپا و ایران بوده‌ایم که با تحریم واردات نفت ایران از سوی اتحادیه اروپا به اوج خود رسیده است. به بیان دیگر اتحادیه اروپایی که همواره روابط گسترده اقتصادی با جمهوری اسلامی ایران داشته و از ابتدای دهه ۱۹۹۰ میلادی نیز روابط سیاسی خود را با ایران بهبود داد، اینک ضمن کاهش روابط اقتصادی و سیاسی خود با ایران در صدر مدعیان تهدید و تحریم ایران قرار دارد. از اینرو روابط ایران و اتحادیه اروپایی در بدترین حالت خود در طول سه دهه گذشته قرار دارد.

در طول سه دهه گذشته، متاثر از نیاز متقابل شاهد سطح بالای مبادلات اقتصادی میان ایران و اتحادیه اروپا بوده‌ایم و حتی بحران‌های سیاسی نیز چندان بر روابط اقتصادی تاثیر نگذاشته است. اما با اتخاذ تحریم‌های بین‌المللی آمارها بیانگر روند کاهش مبادلات اقتصادی دوطرف است. اتحادیه اروپا بزرگترین شریک تجاری ایران در هر دو بُعد صادرات و واردات بود. میزان تجارت میان ایران و اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۵ بالغ بر ۲۵ میلیارد دلار بود. در حالی که این رقم در سال ۲۰۰۱ چیزی حدود ۱۲ میلیارد دلار میرسید. اگرچه این سطح بالای روابط اقتصادی در سال‌های بعد نیز تا حدودی حفظ شد اما آمارها بیانگر روند کاهش مبادلات اقتصادی دوطرف است. (www.miscity.ir)

در واقع به دنبال اعمال تحریم نفتی اتحادیه اروپا بر علیه ایران از اول ژوئیه ۲۰۱۲، روابط اقتصادی

◇ ۹۷

دوطرف درعمل به پایین‌ترین سطح خود رسیده است. به بیان دیگر آمارهای منتشر شده حکایت از تغییرات مهمی در روند مراودات تجاری ایران و اروپا در سالهای اخیر دارد. به این معنا که طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶ یعنی آغاز دور جدید تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران، صادرات ایران به اروپا همواره روندی صعودی را طی کرده به طوری که این رقم از ۶/۹ میلیارد یورو در سال ۲۰۰۳ به ۱۴/۳ میلیارد یورو در سال ۲۰۰۶ افزایش یافت. اما با آغاز تحریم‌ها، در نیمه نخست سال ۲۰۰۷ میلادی روند رو به رشد واردات اتحادیه اروپا از ایران متوقف و تغییر روند صادرات کشورهای اروپایی به کشورمان از این سال آغاز شد. در واقع پس از چند سال روند صعودی صادرات اروپا به ایران، این فرآیند در سال ۲۰۰۷ منفی شد و واردات ایران از اروپا نسبت به سال قبل از آن بیش از ۱۳ درصد کاهش یافت. این روند نزولی در نیمه نخست سال ۲۰۰۸ میلادی نیز ادامه پیدا کرده به طوری که در این مدت واردات ۴/۶ میلیارد یورویی ایران نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۹ درصد افت کرد. (لطفی، ۱۳۸۷)

همچنین حجم مبادلات ج.ا.ایران و اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۱، معادل ۲۶ میلیارد و ۸۳۱ میلیون یورو اعلام شد. در این مدت ایران معادل ۱۴ میلیارد و ۶۳۹ میلیون یورو به اتحادیه نفت و محصولات نفتی صادر کرده است که معادل ۹۲ درصد صادرات کشور به اتحادیه بوده و با در اختیار داشتن تنها ۳ درصد جایگاه هفتم تأمین نفت اتحادیه را در اختیار داشته است. در سوی مقابل در سال ۲۰۱۱، ایران با در اختیار داشتن ۹ دهم درصد از واردات اتحادیه و ۷ دهم درصد از صادرات اتحادیه، بیست و هفتمین شریک تجاری اتحادیه بوده است. اما بر اساس آخرین اخبار گزارش پایگاه اطلاع‌رسانی آماری اتحادیه اروپا (یورواستات)، طی چهار ماه اول ۲۰۱۲، حجم کلی روابط تجاری ج.ا.ایران و اتحادیه اروپا معادل ۵ میلیارد و ۶۵۴ میلیون یورو بوده است. مقایسه این ارقام با ارقام مدت مشابه ۲۰۱۱ نشان از سیر نزولی و کاهش مناسبات تجاری جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه دارد. (www.farsnews.com)

۲) افزایش روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای همسو

بموازات تلاش ایران برای تنظیم روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای غیر همسو، تلاش‌ها برای افزایش روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای همسو نیز در دستور کار قرار گرفت. مهم‌ترین کشورهای همسو با جمهوری اسلامی ایران کشورهای چین، روسیه، ونزئلا و کوبا به شمار می‌روند. ونزئلا، کوبا و سوریه تنها مخالفان ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت سازمان ملل بودند.

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

به‌عنوان نمونه کشور چین علاوه بر همکاری‌های اقتصادی که در زمینه‌های مختلف از جمله توسعه نیروگاه‌ها، پروژه‌های معدنی و صنعتی، ساخت مترو و راه‌سازی با ایران دارد، در حال حاضر از روابط خوب تجاری با ایران برخوردار است. حجم مبادلات دو غیر نفتی دو کشور طی سالهای گذشته، به دلایل شرایط ناشی از تحریم‌ها و علایق بین دو کشور به‌طور چشمگیری افزایش یافته است و رقم مبادلات تجاری دو طرف (نفتی و غیر نفتی) از ۹۹۲ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ به حدود ۵/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ رسیده است. در واقع صادرات غیرنفتی جمهوری اسلامی ایران به چین طی یک دهه گذشته دچار تحول اساسی و رشد چشمگیری شده است، به طوری که طی این مدت حدود ۳۲ برابر شده و صادرات از ۱۷۷ میلیون دلار در سال ۱۳۸۰ به ۵۶۵۲ میلیون دلار در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است.

(www.ircoach.ir)

روسیه نیز یکی دیگر از کشورهایی است که حداقل در بحث فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران همسو به شمار میرود. روابط تجاری جمهوری اسلامی ایران و روسیه در سالهای اخیر رو به افزایش گذاشته است، به نحوی که از حدود ۹۲۴ میلیون دلار در سال ۲۰۰۴ به ۲۰۲۹ میلیون دلار در سال ۲۰۱۲ افزایش یافته است. کشور ونزوئلا نیز از جمله کشورهایی است که در سالهای اخیر به‌عنوان یک کشور همسو با جمهوری اسلامی ایران در روابط بین‌الملل قرار گرفته است. ونزوئلا در کنار کوبا و سوریه از کشورهای مخالف ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت سازمان ملل بود. بر این اساس و همچنین متاثر از تحریم‌های بین‌المللی روابط تجاری جمهوری اسلامی ایران و ونزوئلا نیز در سالهای اخیر رو به افزایش گذاشته و از حدود ۲۷ میلیون دلار در سال ۲۰۰۷ به ۵۱ میلیون دلار در سال ۲۰۱۱

افزایش یافته است. (www.miscity.ir)

اما، با وجود سطح پایین روابط تجاری، همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور در سالهای اخیر به شدت رو به افزایش گذاشته است. دوران مناسبات گرم ایران و ونزوئلا از سال ۲۰۰۱ آغاز شد، توسعه سریع روابط دو کشور با ابتکار دولت وقت ایران و قبول تعهدات کلان مالی، عملاً از سال ۲۰۰۶ آغاز شد. احمدی‌نژاد و هوگو چاوز روسای وقت جمهوری اسلامی ایران و ونزوئلا هر دو از چهره‌های ضد آمریکایی در جهان محسوب می‌شدند و طی سالیان اخیر در ابعاد بین‌المللی تولیدات نفت، انرژی و شرکت‌های پتروشیمی، توسعه صنعتی، مونتاژ خودرو، کشاورزی و آکادمیک همکاری‌های نزدیکی با

◇ ۹۹

یکدیگر برقرار ساخته اند.

دو کشور در سال ۲۰۱۰ بر سر سرمایه گذاری ۷۶۰ میلیون دلاری در بخش انرژی دو کشور به توافق هایی دست یافتند. ونزوئلا نیز قول داد روزانه بیست هزار بشکه بنزین به ارزش در مجموع ۸۰۰ میلیون دلار به ایران صادر کند. ایران هم اکنون توسعه ۲۶ میدان نفتی در ونزوئلا و ساخت سکوهای نفتی در این کشور را بر عهده دارد. همچنین دو کشور فعالیت های اقتصادی را در حوزه های دیگر گسترش داده اند. در سال ۱۳۸۷ اسناد طرح های اقتصادی میان ایران و ونزوئلا به امضا رسید شامل: طرح توسعه صنعتی محور آپوره-اورینوکو، ساخت ۷۰۰۰ واحد مسکونی، همکاری های آب و برق، فرآورده های خون و انتقال فناوری اشاره کرد. تا پایان سال ۲۰۰۸، کمک های ایران به ونزوئلا شامل ساخت کارخانه مهمات، کارخانه مونتاژ خودرو، کارخانه سیمان بوده است.

همچنین دو کشور فعالیت های اقتصادی مشترکی را در بخش های مختلفی از جمله انرژی، کشاورزی، ساخت مسکن، و زیرساخت ها آغاز کرده اند. تا دسامبر ۲۰۰۸، ارزش کل پروژه های اقتصادی که توسط کارخانه های ایرانی در ونزوئلا انجام گرفته است به حدود ۴ میلیارد دلار می رسد. همچنین ایران در ونزوئلا برنامه های مختلف را در زمینه توسعه و احداث مسکن، کارخانه های فرآورده های لبنی و خودروسازی به اجرا در آورده است. دو کشور در سال ۲۰۱۰ یک بانک توسعه مشترک را با سرمایه اولیه دویست میلیون دلار تاسیس کردند. (www.miscity.ir)

کشور کوبا نیز از جمله کشورهایی است که در همواره به عنوان یک کشور همسو با جمهوری اسلامی ایران در روابط بین الملل قرار داشته است. کوبا از جمله کشورهای مخالف ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت سازمان ملل بود. ایران در واقع رابطه خود با کشور های مستقل آمریکای جنوبی شامل ونزوئلا، کوبا، بولیوی و نیکاراگوئه را به دلیل مواضع ضد آمریکایی توسعه داده است. دو کشور انقلابی با وجود فاصله جغرافیایی، دیدگاههای مشترک و بسیار نزدیکی در عرصه جهانی برای اقامه عدالت، نظم جهانی، مساله فلسطین، خلع سلاح، حقوق بشر و استقلال کشورها دارند. (www.hezna.org)

بر این اساس راهبرد کلی دولت، توسعه روابط تجاری با امریکای لاتین (از جمله کوبا) برای ارتقای توانمندی ها و پتانسیل های طرفین در راستای افزایش مبادلات تجاری قرار گرفت. (www.ictpress.ir)
به این دلیل و متأثر از تحریم های بین المللی روابط تجاری جمهوری اسلامی ایران و کوبا نیز در سالهای

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

اخیر رو به افزایش گذاشته و از حدود ۳ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ به ۷ میلیون دلار در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است. شدت توسعه روابط اقتصادی و دیپلماتیک ایران و کوبا در چندسال اخیر باعث نگرانی شدید ایالات متحده شده است. (www.fararu.com)

در واقع اگرچه بعد مسافت جغرافیایی، مانعی جدی در راه توسعه روابط اقتصادی ایران با کوبا در امریکای لاتین محسوب می‌شود، روابط دو کشور از سال ۱۳۸۳ از عرصه سیاسی وارد مرحله اقتصادی شد و در طول ۸ سال اخیر افزایش یافته است. علاوه بر تبادل کالا بصورت تهراتری میان دو کشور، شرکت‌های ایرانی بویژه در زمینه صنایع آب و هیدرولیک، آبرسانی شهری و کشاورزی، آب شیرین کن و ساخت کارخانجات آرد در کوبا فعال بوده‌اند. با پیروزی احمدی نژاد در انتخابات ریاست جمهوری و سفر وی به کوبا در سال ۱۳۸۴ به منظور شرکت در اجلاس سران کشورهای جنبش عدم تعهد، ارتقای روابط اقتصادی دو کشور با اختصاص اعتباری ۲۰۰ میلیون یورویی از سوی ایران آغاز شد. (www.hezna.org)

در مجموع جمهوری اسلامی ایران با استفاده از وضعیتی که تحریم‌های بین‌المللی فرا روی کشور قرار داده از یک سو با کاستن از سطح روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای غیر همسو و افزایش آن با کشورهای همسو از یک طرف در صدد تعدیل آثار تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی بوده و از سوی دیگر جلب همکاری این کشورها برای عدم حمایت از اعمال تحریم‌های بیشتر علیه کشور بوده است.

ب. اثر منفی بر برنامه تلاش برای حضور فعال، مؤثر و الهام‌بخش جمهوری اسلامی ایران در مناسبات دو جانبه و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

تحریم‌های بین‌المللی واجد پیامدهای منفی بر برنامه تلاش برای حضور فعال، مؤثر و الهام‌بخش جمهوری اسلامی ایران در مناسبات دو جانبه و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد داشت. این تاثیر منفی از طریق آثار منفی بر راهکارهایی است که در احکام مربوط به بخش سیاست خارجی فصل هفتم برنامه پنجم مندرج در ماده ۲۱۰ جهت تحقق برنامه فوق پیش بینی شده است، می‌باشد. مانند :

۱) عدم تدوین نظام جامع تقویت حضور ایران در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با دستور کار مشخص برای اقدام در مورد هر یک از آنها حداکثر در سال اول پس از زمان اجرایی شدن برنامه سازمان‌های بین‌المللی، کانونی برای هم‌اندیشی و همکاری بین‌المللی محسوب می‌شوند. اهمیت و

◇ ۱۰۱

ضرورت پیوستن به سازمان‌های بین‌المللی از آنجا ناشی می‌شود که هر یک از آنها، ضمن این که کانونی برای تبادل نظر و هم‌فکری تلقی می‌شوند، می‌توانند بخشی از نیازهای اعضاء را که به تنهایی از عهده انجام آن بر نمی‌آیند، مرتفع ساخته، گوشه‌ای از مشکلات را حل و فصل کنند. امروزه بیش از ۲۶۰ سازمان بین‌المللی در عرصه جهانی فعالیت می‌کنند.

نحوه تعامل جمهوری اسلامی با سازمان‌های بین‌المللی متأثر از روندها و گفتمان‌های سیاست خارجی ایران بوده است. با اینکه این روند تعامل از ابتدای پیروزی انقلاب تاکنون از حالت مواجهه و رویارویی به حضور فعال و نقش آفرینی محدود در آنها تحول یافته است، (ثابتی، ۱۳۸۷) اما واقعیت آنست که تحریم‌های بین‌المللی موجب منزوی شدن کشور در نظام بین‌الملل و شناخته شدن جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان بازیگری متمرکز قدرت‌های بزرگ شده و این موضوع باعث عدم امکان فضای مناسب جهت برنامه ریزی برای تقویت حضور فعال و نقش آفرینی کشور در سازمانهای منطقه ای و بین‌المللی می‌شود.

۲) ایجاد مانع بر سر راه ارزیابی کارآمدی و اثربخشی مأموران شاغل در داخل و خارج از کشور و به کارگیری آنان با اولویت تخصص و کارآمدی در سازمانها و سفارتخانه‌های دارای اهمیت راهبردی اثر بخشی به میزان زیادی با کیفیت نیز در ارتباط است. در اثربخشی افراد بدنبال درست انجام دادن فرآیندهای کاری هستند تا از طریق آن سازمان نیز به اهداف خود دسترسی یابند. محور اساسی در اثر بخشی نتایج یا بازده کار است. به تعبیر دیگر اثر بخشی انجام کارهای صحیح است. در کارایی افراد و سازمان به دنبال انجام دادن کار درست هستند. یعنی با کارایی منابع سازمان بهتر و مفیدتر به کار گرفته می‌شود. کارایی ارتباط نزدیکی با کنترل فرآیند و کاربرد منابع طی اجراء فرآیند دارد. (www.ind-mng.blogfa)

بدیهی است کارآمدی و اثر بخشی مأموران سیاست خارجی چه در داخل و چه در خارج از کشور و ارزیابی و برنامه ریزی مناسب برای به کارگیری آنان با توجه به اولویت های تخصصی و کارآمدی در سازمانها و سفارتخانه در شرایط عادی امکانپذیر است. در حالی که تحریم‌های بین‌المللی از یک سو با تحمیل شرایط غیر عادی و کاهش بودجه ها و بویژه مشکلات تخصیص ارز مورد نیاز و... اثرات منفی را بر فرایندهای کاری، کیفیت فعالیتها و انجام دادن درست کارها خواهد گذاشت و از سوی دیگر اقدامات و

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

برنامه‌های مربوط به ارزیابی و به‌کارگیری افراد با اولویت‌های تخصصی و کارآمدی را با مشکل مواجه خواهد کرد.

۳) پیامد منفی بر تدوین فرآیند پیشنهادی ایران برای اصلاح ساختار سازمان ملل متحد در راستای منافع ملی جمهوری اسلامی ایران حداکثر در سال اول برنامه و تلاش برای تحقق آن.

لزوم انجام تغییرات ساختاری در ساختار تشکیلاتی سازمان ملل تقریباً مورد اتفاق نظر همگان قرار دارد؛ هرچند نگرش‌ها در زمینه نحوه اصلاحات و تغییرات متفاوت است. در راستای تلاش برای بازنگری در ساختار و وظایف سازمان ملل متحد، مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بحث، دگرگونی در ساختار شورای امنیت است که این پیشنهاد دارای پیشینه‌ای طولانی است و دیدگاه‌های مختلفی به صورت نظر موافقان و مخالفان در سطح نخبگان و دولت‌ها در این مورد ارائه شده است.

کشورهای در حال توسعه هم تلاش گسترده‌ای را برای احراز نمایندگی عادلانه در شورای امنیت آغاز کرده‌اند. برخی دولت‌های تأثیرگذار در این گروه‌بندی، با توجه به نقش آفرینی بیشتر در روابط بین‌الملل، سعی دارند با تأکید بر ملاک‌هایی همچون قدرت سیاسی و اقتصادی، همگرایی‌های منطقه‌ای، جمعیت بسیار و مشارکت در حفظ صلح و توزیع عادلانه جغرافیایی، خود را در گروه اعضای دائم شورای امنیت جای دهند.

در هشتمین اجلاس سازمان کنفرانس اسلامی در تهران در سال ۱۳۷۶، رهبری جمهوری اسلامی ایران، بر لزوم بهبود جایگاه کشورهای اسلامی در سازمان ملل تأکید کرده و خواستار عضویت نماینده کشورهای اسلامی عضو سازمان به عنوان یکی از اعضای دائمی شورای امنیت شدند. در ماده ۲۲ بیانیه نهایی اجلاس تهران نیز از دبیر کل سازمان ملل درخواست شد موضوع اصلاح سازمان ملل را به نحوی پیگیری کند که حداکثر دموکراتیزه شدن تصمیم‌گیری در درون نظام سازمان ملل تضمین شود. در گزارش کمیته اصلاحات که شامل بیش از ۱۰۰ پیشنهاد برای اصلاح ساختار سازمان ملل می‌باشد. (دباغی، ۱۳۸۷)

بدیهی است هرگونه تلاش موفقیت‌آمیز برای اصلاح ساختار سازمان ملل متحد نیازمند همراهی و حمایت و همکاری همه جانبه اکثریت کشورهای دنیا و بویژه برخورداری از پشتیبانی قدرت‌های خارج از شورای امنیت این سازمان می‌باشد.

◇ ۱۰۳

تحریم‌های بین‌المللی از یک طرف ذهن و زمان کارگزاران سیاست خارجی کشور مورد تحریم را به خود مشغول و همه توان آنها را جهت تعدیل، کاهش، جلوگیری از افزایش و یافتن راهکارهای بی اثر کردن آثار آنها می‌نماید و لذا هزینه‌ها، زمان و فرصت کافی برای پرداختن به هرگونه تلاش برای تدوین و برنامه‌ریزی در زمینه موضوع مهمی مانند اصلاح ساختار سازمان ملل و پیگیری و رایزنی و مذاکرات دو جانبه و چند جانبه را از آنها سلب می‌نماید و از طرف دیگر فضا و شرایط لازم برای طرح چنین موضوعی را بویژه توسط کشوری که بموجب قطعنامه‌های سازمان ملل متحد به‌عنوان یک تهدید کننده صلح و امنیت بین‌المللی و متخلف از اصول و مقررات بین‌المللی به شمار می‌رود، بوجود نخواهد آورد. لذا از آنجا که چون جمهوری اسلامی ایران در معرض چنین مشکلات و اتهاماتی قرار دارد، عملاً فاقد امکانات و شرایط لازم برای طرح موفقیت آمیز چنین پیشنهادی در عرصه بین‌المللی خواهد بود.

۴) اثر منفی بر پیگیری حمایت از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان به ویژه ملت مظلوم فلسطین در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

هرگونه حمایت از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان و از جمله مردم فلسطین در سازمانهای منطقه‌ای و بین‌المللی نیازمند تلاش، پیگیری و برنامه‌ریزی مناسب و بهره‌برداری از همه امکانات مادی و معنوی کشور در این راستاست. تحریم‌های بین‌المللی با ایجاد مشکلات فراوان در روابط خارجی کشور مانند روابط اقتصادی، بازرگانی، مالی، بانکی، دیپلماتیک، حمل و نقلی و..... مانع شکل‌گیری چنین امکانی بصورت کامل می‌شود. زیرا کارگزاران سیاست خارجی و نمایندگان کشور در نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای و نمایندگی‌های خارج از کشور تمام زمان و انرژی و امکانات خود را باید صرف جلوگیری از تشدید این تحریم‌ها و کاستن از آثار سوء آنها بر روابط خارجی کشور و یافتن راهکارهای خروج از آنها نمایند.

۵) تبعات منفی بر اتخاذ دیپلماسی فعال جهت توقف روند صدور قطعنامه‌های حقوق بشری علیه جمهوری اسلامی ایران

اتخاذ دیپلماسی فعال در هر زمینه‌ای نیز توسط کشورها نیازمند برخورداری از امکانات مادی و توانمندیهای معنوی و ویژه دیپلماتیک است. قطعنامه‌های حقوق بشری در شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد وضع می‌شود. وظیفه شورا نظارت بر اجرای مفاد منشور حقوق بشر در کشورهای عضو

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

سازمان ملل متحد است. شورای حقوق بشر همچنین مسئولیت ارتقاء احترام جهانی برای حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان صرف نظر از هر نوع تمایز و به شیوه‌ای عادلانه و برابر و همچنین رسیدگی به وضعیت‌های ناقض حقوق بشر از جمله نقض فاحش و نظام‌مند و ارائه توصیه در این خصوص را بر عهده دارد. (www.hamshahronline.ir)

توقف روند صدور قطعنامه‌های حقوق بشری علیه جمهوری اسلامی ایران از یک مستلزم جلوگیری از ایجاد فضای منفی علیه کشور در مجامع و رسانه‌های بین‌المللی که خود نیازمند هزینه و امکانات گسترده بوده و از سوی دیگر برقراری روابط دیپلماتیک قوی با کشورهای عضو آنهاست که خود نیازمند برقراری روابط اقتصادی می‌باشد. تحریم‌های بین‌المللی، از یک سو مانع تخصیص بودجه و امکانات کافی برای این مساله می‌شود و از سوی دیگر، مانع برقراری روابط اقتصادی گسترده با کشورهای عضو شورای حقوق بشر شود.

پ. اثر منفی بر برنامه همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و نیز استفاده از سایر ظرفیتهای اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی برای کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه

کشورهای منطقه و اسلامی دارای ظرفیتهای بسیار مناسب و گسترده اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی می‌باشند. از یک سو کشورهای مناطق همجوار ایران مانند حوزه خلیج فارس، خاورمیانه و آسیای مرکزی و قفقاز دارای بیشترین ذخایر نفت و گاز در جهان و تامین کننده اصلی انرژی دنیا هستند، از سوی دیگر دارای نهادهای بین‌المللی مانند اتحادیه عرب، شورای همکاری خلیج فارس، شانگهای و... می‌باشند. کشورهای مسلمان نیز علاوه بر دارا بودن ظرفیت‌های گسترده سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و... در اکثر سازمانهای بین‌المللی عضو و اکثریت را تشکیل می‌دهند بلکه خود در سازمانهایی مانند کنفرانس اسلامی و جنبش عدم تعهد عضویت داشته و متشکل می‌باشند. با این وجود، اکثر این کشورها از نظر سیاسی و اقتصادی مستقل نبوده و تحت حاکمیت روندهای سیاسی و اقتصادی جهانی و بین‌المللی قرار دارند. دولتهای حاکم بر این کشورها نیز عمدتاً دولتهای محافظه کار و وابسته به حمایت‌های قدرت‌های بزرگ جهانی هستند.

◇ ۱۰۵

کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه نیازمند همکاری کشورهای منطقه و اسلامی و استفاده از ظرفیتهای اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی می‌باشد. استفاده از ظرفیت‌های این کشورها مستلزم برقراری روابط مستحکم و گسترده سیاسی و اقتصادی و گاهی تامین منافع گروهها و احزاب و یا حتی اشخاص حاکم بر این کشورهاست. تحریم‌های بین‌المللی بویژه تحریم‌های اعمالی و الزام آوری که توسط شورای امنیت سازمان ملل وضع می‌شود و حتی تحریم‌های یکجانبه کشورهایی مانند امریکا و انگلیس و فشارهایی که از طرف این کشورها بر کشورهای منطقه و اسلامی برای همکاری برای اعمال آنها بر علیه جمهوری اسلامی ایران وارد می‌شود، مانع شکل‌گیری هرگونه رابطه و همکاری قوی در زمینه‌های مختلف از جمله کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه میگردد. استفاده از ظرفیتهای اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی نیز نیازمند عدم وجود موانع و مشکلات بین‌المللی می‌باشد. تحریم‌های بین‌المللی زمینه‌های استفاده از چنین ظرفیت‌هایی را نامساعد می‌کند. البته نباید فراموش کرد در چنین فضایی بهره‌برداری از امکانات و فرصت‌های موجود مانند استفاده از دیپلماسی عمومی، تنویر افکار عمومی ملت‌های منطق و... می‌تواند تا حدی موثر واقع شود.

ت. اثر منفی بر برنامه تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی

به‌طور کلی روابط با همسایگان و همچنین از این جهت حائز اهمیت است که هر کشوری که بتواند رابطه خوبی با همسایگان خود برقرار کند، هزینه‌های امنیت ملی خود را کاهش می‌دهد. همسایه‌ها به دلیل نزدیکی جغرافیایی و نبود مشکل مسافت هم می‌توانند در تامین امنیت ملی همدیگر بسیار موثر باشند و هم با تامین دو جانبه نیازها می‌توانند در ابعاد اقتصادی، فنی و سایر همکاری‌ها به صورت هم‌افزایی از مزیت‌های یکدیگر استفاده کنند و به چارچوب‌های همکاری‌های منطقه‌ای دست یابند. برقراری روابط استوار با همسایگان می‌تواند هزینه‌ها و مشکلات کشور را کاهش دهد. در مقابل در صورتی که روابط با همسایه‌ای دچار چالش شود، علاوه بر مسائل دیگر می‌تواند این خطر امنیتی را به وجود آورد که این همسایه به محلی برای فعالیت‌های دشمنان تبدیل شود. (www.irdiplomacy.ir)

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

جمهوری اسلامی ایران ۱۵ همسایه دارد و همه این همسایگان برای کشورمان اهمیت ویژه خود را دارند. نیازهای ایران و این کشورها بویژه کشورهای جنوبی ایران متقابل است. ایران یک کشور دارای منابع غنی انرژی گاز و نفت و ثروتمند است، و اکثر کشورهای همسایه ایران بویژه همسایگان جنوبی نیز همین ویژگی را دارند، این اشتراک را باید به هم دین بودن، سابقه تاریخی و فرهنگی مشترک میان ایران و این کشورها و وجود مرزهای مشترک افزود. ایران و همسایگان راه توسعه و شکوفایی را طی می‌کنند و از این حیث باید عوامل نگرانی را برای تحقق اهداف توسعه‌ای خود یا از بین برده و یا به حداقل برسانند. یکی از عوامل بازدارنده در مسیر توسعه، نامنی و بی‌ثباتی است. (آصفی، ۱۳۸۹)

سیاست جمهوری اسلامی نیز همواره بر امنیت و ثبات منطقه استوار بوده است و تلاش خود را به کار گرفته که در رابطه با همسایگان با مشکلی مواجه نشود. با این حال در سالهای اخیر روابط جمهوری اسلامی ایران با همسایه‌های خود با چالش‌هایی همراه گردید. در حال حاضر روابط ایران با همسایگان جنوبی (کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس) در وضعیت نامناسبی قرار دارد.

روابط با جمهوری آذربایجان سرد و پرتنش و پس از بالاگرفتن اختلاف نظر ایران و ترکیه در مورد سوریه شاهد موضع‌گیری‌های منفی بی‌سابقه‌ای بین ایران و ترکیه بوده ایم. همچنین اختلاف نظر ایران و دولت افغانستان در مورد پیمان استراتژیک کابل-واشنگتن سردی‌هایی را در روابط دو جانبه ایجاد کرده است. (www.irdiplomacy.ir)

از سوی دیگر قرن بیستم برای دولتهای ملی شرایط و مقتضیات خاص داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی را به همراه آورد که مهمترین آنها، همکاریهای گسترده‌تر بین دولتها بود. ضرورت این همکاری باعث همگرایی و به وجود آمدن اتحادیه‌های مختلف سیاسی - اقتصادی و حتی نظامی شد که موفق‌ترین آنها را باید اتحادیه اروپا دانست. از جمله اتحادیه‌هایی که ایران در آن عضویت دارد، «اگو» است که قبل از انقلاب اسلامی با عضویت سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه تشکیل شد و پس از استقلال جمهوری‌های آسیای مرکزی و روی کار آمدن دولت مستقل در افغانستان تعداد اعضای آن به ۱۰ کشور رسید.

به اعتقاد برخی کارشناسان علی‌رغم افزایش کمی اعضای اگو، همکاری در چارچوب این اتحادیه از سطح کیفی خوبی برخوردار نبود؛ زیرا در چارچوب این اتحادیه عدم سنخیت‌های سیاسی - فرهنگی به

◇ ۱۰۷

ویژه رقابتهای سیاسی بین ترکیه و ایران از یک سو، و ایران و پاکستان از سوی دیگر، هر گونه همکاری اقتصادی را تحت الشعاع قرار داده است.

سازمان کنفرانس اسلامی نیز به دلیل «وسعت زیاد» نمی تواند چارچوب مناسبی برای «همکاری کوتاه مدت و میان مدت مبتنی بر منافع ملی و حتی اسلامی باشد؛ بنابراین همگرایی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران بویژه با کشورهای همسایه که مبتنی بر تاریخ و فرهنگ و تمدن مشترک باشد، ضرورت می یابد؛ از جمله این کشورها که سابقه تاریخی - فرهنگی مشترکی نیز با ما دارند، می توان از جمهوری آذربایجان، افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان نام برد.

از نظر تاریخی، همه کشورهای پیرامون ایران (به جز ترکیه) تاریخ مشترکی طولانی و وابسته به تمدن و فرهنگ «ایران قدیم» دارند؛ جمهوری آذربایجان، افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبکستان، ارمنستان، گرجستان و حتی پاکستان و عراق جزیی از تاریخ تمدن و فرهنگ عظیم ایران قدیم بوده اند و سهم قابل توجهی در شکل گیری و رونق آن داشته اند.

از نظر موقعیت جغرافیایی و شرایط اقتصادی نیز ایران و کشورهای پیرامون، مکمل یکدیگر محسوب می شوند؛ انحصار کشورهای افغانستان، تاجیکستان، ازبکستان، ارمنستان و تا حدودی (ترکمنستان و جمهوری آذربایجان) در خشکی و موقعیت منحصر به فرد ایران در ژئوپولیتیک منطقه، آینده این کشورها را نیز همچون گذشته به هم پیوند زده است. از این دیدگاه می توان با محور قرار دادن «فرهنگ و تمدن ایران قدیم» همگرایی و همکاری گسترده تری را با همسنگهای فرهنگی و هم پیوندهای اقتصادی خود آغاز کرد؛ تاسیس یک اتحادیه با شرکت کشورهای ایران، جمهوری آذربایجان، افغانستان، تاجیکستان، ازبکستان، ترکمنستان، پاکستان، ارمنستان، گرجستان، عراق و بحرین. (www.iran-newspaper.com)

طبیعی است که تحریم بر روابط کشورها اثرگذار است. تحریمها تنها بر کشور تحریم شده اثرگذار نیست، بلکه بر تحریم کنندگان نیز آثار خود را خواهد گذاشت. زمانی که تحریمها محدودیتها زیاد می شود، علاوه بر اینکه کشوری مورد تحریم قرار می گیرد کشورهای همسایه نیز غیر مستقیم تحت تاثیر تحریمها قرار خواهند گرفت. حجم روابط ایران با کشورهای همسایه بسیار زیاد است، لذا در شرایط تحریم طرفهای ایران در منطقه نیز زیر فشار تحریم قرار خواهند گرفت. (آصفی، ۱۳۸۹)

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

علیرغم اینکه محافل غربی احتمال می‌دهند ایران توانسته باشد از طریق همسایگانش روشی مطمئن برای دور زدن تحریم‌ها پیدا کند. (www.irannuc.ir) اما مشخص است که تحریم‌ها واجد آثار منفی بر روابط ایران و کشورهای همسایه و منطقه خواهد داشت و مانع ایجاد روابط حسنه با همسایگان و همچنین اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی خواهد داشت.

در واقع اعمال و تداوم تحریم‌های بین‌المللی آثار منفی بر گسترش و تعمیق همکاریهای اقتصادی بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همسایه و منطقه برجای خواهد گذاشت و همچنین مانع ایجاد هرگونه بازار آزاد اقتصادی با این کشورها و تشکیل منطقه یکپارچه اقتصادی و از سرمایه‌گذارهای مشترک در پروژه‌های اقتصادی-صنعتی جلوگیری می‌نماید و زمینه‌سازی و تمهید شرایط برای ایجاد «پول واحد» بین کشورهای حوزه تمدن ایرانی-اسلامی را با مشکل مواجه می‌کند.

ث. اثر منفی بر برنامه تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه بخش غیردولتی و ایجاد زمینه‌های لازم برای رابطه و حضور بخش مذکور در دیگر کشورها و منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی

امروزه «دیپلماسی اقتصادی» به‌عنوان ابزار نوین سیاست خارجی به‌عنوان جایگزین، مکمل و جبران‌کننده کاستی‌های دیپلماسی سنتی مطرح است؛ در واقع در وضعیت موسوم به جهانی شدن، کوشش دولت‌ها برای دستیابی به موقعیت بهتر در اقتصاد جهانی مستلزم بهره‌گیری مناسب از فن دیپلماسی برای افزایش فرصت‌ها در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، انتقال تکنولوژی، صدور خدمات و گسترش تجارت خارجی است. دیپلماسی اقتصادی در عرصه سیاست خارجی، پیوندی تنگاتنگ با جهت‌گیری‌ها و اصلاحات اقتصادی داخلی دارد. به عبارت دیگر، کشورهایی به دیپلماسی اقتصادی و استفاده از آن توجه می‌کنند که مسئله توسعه اقتصادی به اولویت ملی آنها تبدیل شده باشد. (موسوی شفتی، ۱۳۸۸)

بدیهی است تحریم‌های بین‌المللی از یک سو مانعی جدی در برابر تلاش از طریق دیپلماسی اقتصادی برای افزایش فرصت‌ها در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، انتقال تکنولوژی، صدور خدمات و گسترش تجارت خارجی و دستیابی به موقعیت بهتر در اقتصاد جهانی است و از سوی دیگر مشکلات

فراوانی مانند بانکی، ارزی، مالی، بیمه ای و حمل نقل کالا و... را فرا روی فعالیت‌های اقتصادی از جمله فعالیت بخش غیردولتی در دیگر کشورها و از جمله منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی ایجاد می نماید.

بنابراین تحریم‌های بین‌المللی، بویژه تحریم‌های اعمالی توسط شورای امنیت به‌طور مستقیم و تحریم‌های چند جانبه و یک جانبه به‌طور غیر مستقیم بر برنامه تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه بخش غیردولتی و ایجاد زمینه‌های لازم برای رابطه و حضور بخش مذکور در دیگر کشورها و منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی آثار و عواقب منفی بدنبال خواهد داشت.

ج. اثر مثبت بر برنامه توسعه و تعمیق دیپلماسی عدالت‌خواهانه در جهان

دیپلماسی عدالت‌خواهانه از جمله مفاهیمی است که در دولت پیشین (محمود احمدی نژاد) مطرح گردید. این مفهوم اگرچه در ادبیات روابط بین‌المللی شناخته شده نیست، اما با این وجود واجد با معنایی و ارزشی است که اگرچه بسیاری از نظریه پردازان سیاست خارجی عدالت خواهی و عدالت جویی را شعارهای آرمان خواهانه ای می دانند که در جهان سیاست آن هم در بُعد روابط خارجی قابل دستیابی نیست، اما می‌تواند به‌عنوان رویکردی بر انواع دیپلماسی رایج مانند دیپلماسی سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... یا دیپلماسی دولتی و عمومی معنا پیدا کند. دیپلماسی عدالت خواهانه از این دیدگاه به معنی عدم سلطه جویی و سلطه پذیری یا بعبارت دیگر قرار دادن عدالت جویی به‌عنوان محور فعالیت‌های دیپلماتیک در حرف و عمل است.

تحریم‌های بین‌المللی علیرغم همه پیامدهای منفی، از یک سو با توجه به استدلالاتی که مخالفان تحریم ارائه می‌دهند، از جمله ایجاد تبعیض میان کشورها و از سوی دیگر ایجاد زمینه سلطه جویی و سلطه پذیری مخالف عدالت طلبی در روابط بین‌الملل محسوب شده و از این جهت می‌تواند نقش مثبتی در زمینه انعکاس شعار و پیگیری دیپلماسی عدالت‌خواهانه به‌عنوان یکی از احکام و برنامه های سیاست خارجی کشور در راستای تحقق هدف سند چشم انداز در زمینه روابط بین‌الملل و توجه به این نوع رویکرد در دیپلماسی را در میان کشورها و نظام بین‌الملل ایجاد نماید.

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

ج. اثر منفی بر برنامه ارتقاء مدیریت ایران در حوزه اقتصادی در منطقه به ویژه در حوزه توزیع و عبور (ترانزیت) انرژی و تلاش برای قرار گرفتن در مسیرهای انتقال انرژی در منطقه

حوزه خلیج فارس به ترتیب با دارا بودن ۴۱ و ۵/۶۱ درصد ذخایر طبیعی گاز و نفت جهان همواره کانون توجه جهانیان، به ویژه قدرت‌های صنعتی بوده است. به‌طوریکه این مزیت ویژه موجبات رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را بر سر تصاحب این منابع و مسیرهای انتقال، آن فراهم آورده است. در حال حاضر روزانه ۱۷ میلیون بشکه نفت خام و ۵/۳ میلیارد فوت مکعب گاز مایع در این منطقه تولید می‌شود. که عمدتاً توسط، خطوط لوله و تانکرهای نفتکش به بازارهای مصرف سراسر دنیا صادر می‌گردد.

بر پایه پیش‌بینی‌ها، دست کم در ۲۵ سال آینده نگاه‌های جهانی به منطقه ی خلیج فارس دوخته خواهد شد. علت این امر افزایش تقاضای جهانی برای انرژی است. بر پایه ی پیش‌بینی‌های صورت گرفته مصرف جهانی نفت تا سال ۲۰۲۰ روزانه به ۵/۱۱۱ میلیون بشکه خواهد رسید و در این بین سهم خلیج فارس از کل تولید جهانی به ۴۵ درصد تولید جهانی، یعنی ۸/۴۹ میلیون بشکه در روز خواهد رسید. بنابراین با در نظر گرفتن روند رو به رشد تقاضا برای انرژی، و نقش این منطقه در پاسخ به افزایش نیاز جهانی انرژی، افزایش جایگاه ژئوپلیتیکی این منطقه و مسیرهای انتقال انرژی آن، به ویژه تنگه هرمز قابل پیش‌بینی خواهد بود. (حیدری‌موسلو و یدی‌نژاد، ۱۳۸۹)

از سوی دیگر منطقه خزر- آسیای مرکزی تحت تأثیر فروپاشی شوروی و همچنین روند رو به رشد تقاضای جهانی انرژی و بخصوص انرژی حاصل از سوخت‌های فسیلی، اهمیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک فراوانی یافته است. فروپاشی شوروی و استقلال کشورهای حوضه خزر، قفقاز و آسیای مرکزی تغییرات عمده‌ای در توسعه منابع نفت برون ساحلی دریای خزر را سبب گردید و کلیه کشورهای تازه استقلال یافته علاقه زیادی به توسعه این منابع از خود نشان دادند.

در ابتدای هجوم شرکت‌های نفتی به منطقه برای عقد قراردادهای مشارکت تنها مساله ای که کمتر مورد توجه قرار گرفت، مساله انتقال نفت و گاز این کشور به بازارهای جهانی بود. بزودی روشن شد که مساله انتقال نفت و گاز کشورهای آسیای مرکزی و خزر بیش از آنکه یک مساله فنی، اقتصادی باشد، یک مساله سیاسی است. چرا که از طرفی روسیه همچنان سعی بر حفظ نفوذ سیاسی- اقتصادی خویش

بر کشورهای تازه استقلال یافته دارد و مایل است در این امر (انتقال انرژی) بیشترین سهم و نقش را داشته باشد و از سوی دیگر امریکا و برخی از کشورهای منطقه و تا حدی اروپا سعی بر کاهش نفوذ روسیه بر این کشورها و این منابع را دارند و به دنبال این هستند تا مسیر عبور خطوط لوله نفت و گاز این کشورها به بازارهای جهانی را به گونه ای طراحی کنند که از نفوذ روسیه در امان باشند.

البته شرکتهای نفتی که در منطقه مشغول فعالیتند به منظور استفاده بیشتر بدون توجه به مسائل سیاسی، بدنبال انتخاب منطقی ترین، امن ترین و کوتاهترین گزینه برای انتقال انرژی به بازارهای جهانی اند. لکن علیرغم این تلاش و انتخاب مسیر ایران از سوی شرکتهای مزبور به عنوان امن ترین، کوتاهترین و به صرفه ترین مسیر، امریکا در تلاش است تا با وجود خطرات احتمالی امنیتی و زیست محیطی، نفت و گاز این کشورها را از زیر آبهای خزر به باکو و از آنجا به ترکیه و اروپا انتقال دهد. بنابراین یکی از اقدامات و اهداف تحریمهای اقتصادی امریکا در راستای کاهش نقش ژئوپلیتیک ایران در انتقال منابع این منطقه است.

اگرچه با رفع موانع موجود و پویایی سیاست خارجی می تواند بهترین مسیر را به جهانیان عرضه کند، همچنانکه در طی سالهای اخیر با سوآپ نفت کشورهای قزاقستان، ترکمنستان و آذربایجان از طریق ایران (بندر نکا) قدمهای اولیه آن برداشته شده است، (طباطبایی، ۱۳۸۴) اما نباید از آثار منفی تحریمهای بین المللی بر این برنامه سیاست خارجی پنجم توسعه در زمینه قرار گرفتن در مسیرهای انتقال انرژی در منطقه غافل بود.

به طور کلی مسیر ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد و برخورداری از زیرساختهای مناسب و تجربه بلند مدت در امور نفت و گاز، علاوه بر ارزان بودن، امنیت مندی و کوتاه بودن، نسبت به سایر مسیرهای موجود یا بالقوه یک برتری بسیار مهم دارد و آن اینکه، مناطق شمالی ایران بازار پرمصرف و مطمئنی برای نفت و گاز حوزه خزر محسوب می شود. با این حال، علاوه بر مشکلات ناشی از مخالفت های سیاسی و تحریم های، مسیر ایران با چالش ها و مشکلاتی از قبیل ضرورت انجام تغییرات در پالایشگاه های اراک و اصفهان برای استفاده از نفت حوزه خزر، نیاز به اخذ تضمین های لازم از سوی تولیدکنندگان منطقه و جذب سرمایه لازم برای اجرای این طرح ها، مواجه است.

موضع ایالات متحده در خصوص نقش ایران در منطقه، بر این دیدگاه استوار است که در چارچوب

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

آن، هرگونه نفوذ ایران در منطقه خزر و آسیای مرکزی باید متوقف شود و با وجود اینکه ایران، کوتاه‌ترین، امن‌ترین، و ارزان‌ترین مسیر را برای جذب و انتقال این منابع در اختیار کشورهای تولیدکننده خزر قرار می‌دهد، اما به دلیل سیاست‌های آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران و بویژه اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه کشور تاکنون این ظرفیت بلااستفاده مانده و مشکلات کشورهای منطقه را برای دسترسی به بازارهای مصرف انرژی افزایش داده است. (www.farsnews.com)

ح. اثر منفی بر برنامه استفاده از ظرفیتهای ایرانیان مقیم خارج از کشور به ویژه در امر سرمایه‌گذاری در جهت تأمین منافع ملی

سرمایه‌گذاری آثار قابل ملاحظه‌ای از جمله کاهش نرخ بهره، کاهش نرخ ارز، افزایش رشد اقتصادی، افزایش درآمد مالیاتی و کاهش بدهی دولت، بهبود توزیع درآمد، انتقال تکنولوژی، افزایش اشتغال، توسعه صادرات، کاهش واردات و تأثیر مثبت در تراز پرداخت‌ها را در پی دارد. بر این اساس شناساندن مزیت‌های کشور به سرمایه‌گذاران خارجی و ایرانیان خارج از کشور ضرورت انکارناپذیر است.

میزان سرمایه‌های مالی ایرانیان مقیم خارج را با استناد بالغ بر ۱۳۰۰ میلیارد دلار و ثروت ایرانیان مقیم آمریکا به تنهایی بالغ بر ۹۰۰ میلیارد دلار ذکر شده است. (www.aftabnews.ir) لزوم جذب سرمایه‌های خارجی از برنامه‌های اقتصادی است و دولت تاکنون تلاش کرده تا سهم سرمایه‌های جذب شده از ایرانیان خارج از کشور را بیش از گذشته ارتقا دهد. بسیاری از کارشناسان بر لزوم جذب سرمایه‌های ایرانیان خارج از کشور تأکید دارند و معتقدند دولت باید تدابیر ویژه‌ای برای جذب این سرمایه‌های هنگفت و هدایت آن به داخل کشور اتخاذ کند تا بدین وسیله نیاز به جذب سرمایه خارجی‌ها هم کمتر شود.

کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل «آنکتاد» در تازه‌ترین گزارش خود از ایران به عنوان دومین کشور جذب‌کننده سرمایه‌های خارجی در جنوب قاره آسیا نام برد. بنا به اعلام آنکتاد ایران در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی از میان ۱۴۰ کشور به رتبه ۳۵ رسیده است. به گفته وزیر وقت (۱۳۸۹) امور اقتصادی و دارایی ایران جزو کشورهایی است که در ۶ سال گذشته در جذب سرمایه‌گذاری خارجی

◇ ۱۱۳

موفق بوده، به طوری که این رقم در سال ۲۰۱۱ حدود ۴ میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلار بوده و با رشدی ۱۷ درصدی به ۴ میلیارد و ۸۰۰ میلیون دلار افزایش یافته است. (غلامی، ۱۳۹۲)

با این وجود سیاست‌های کلی نظام نسبت به ایرانیان مقیم خارج از کشور مشخص نیست و به همین دلیل تدوین سیاست‌های مشخص در این زمینه، اولین اقدام ضروری در توجه به سرمایه‌های انسانی و مالی ایرانیان خارج از کشور به شمار می‌رود. از سوی دیگر ناهماهنگی میان دستگاه‌های مرتبط و بسیاری از مشکلات ایرانیان مقیم خارج چون تابعیت دوگانه، خدمت سربازی، مالکیت اموال باقیمانده در کشور و امثال این‌ها وجود دارد. (www.aftabnews.ir)

همچنین قوانین و مشوق‌های لازم برای جذب آن وجود نداشته و نیاز به قوانین سرمایه‌گذاری شفاف و تضمین لازم به سرمایه‌گذار وجود دارد. از سوی دیگر امنیت سرمایه‌گذاری، یک اصل است که سرمایه‌گذار ایرانی خارج از کشور مایل است آن را احساس کند؛ همچنین شفافیت مالیاتی، بانکی و نقل و انتقال پول باید در مورد نظر باشد.

هم اکنون در ایران مشوق‌های مالیاتی، گمرکی، مالی، سرمایه‌گذاری خارجی، مناطق آزاد و ویژه و مشوق‌های زیر بنایی برای رونق سرمایه‌گذاری وجود دارد، اما متأسفانه تمامی این مشوق‌ها به صورت یکپارچه دیده نشده است و به دلیل ضعف‌های ساختاری اقتصاد کشور به صورت بهره‌ور عمل نمی‌کنند و انگیزه‌های زیادی در سرمایه‌گذاران پدید نمی‌آورند. اصلاح فضای کسب و کار و هدفمند نمودن سیاست‌های تشویقی و آزاد سازی بازار پولی و مالی کشور و توجه ویژه به صنایع کوچک و متوسط را از مهم‌ترین عواملی هستند که می‌توانند تعامل میان این سیاست‌های تشویقی را برقرار کنند. (غلامی، ۱۳۹۲)

در این میان و علاوه بر مشکلات مذکور، تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران و آثار منفی ناشی از آنها مانند افزایش ریسک و ایجاد عدم امنیت در سرمایه‌گذاری و مشکلات مربوطه مناسبات بانکی بویژه در زمینه انتقال پول نیز موجب بروز تردید در ورود سرمایه از جمله سرمایه‌های ایرانیان خارج از کشور به ایران می‌شود و استفاده از ظرفیتهای ایرانیان مقیم خارج از کشور به ویژه در امر سرمایه‌گذاری در جهت تأمین منافع ملی را با مشکل مواجه می‌نماید.

نتیجه‌گیری

استفاده از ابزارهای اقتصادی، مالی، تجاری و تکنولوژیک یکی از فنون مؤثر و کارآمد در اجرای سیاست خارجی برای تحقق هدفها و تأمین منافع ملی است. در این راستا اعمال کنندگان این ابزارها سعی می‌کنند دولتهای دیگر را به تغییر در رفتارهای سیاست خارجی شان وادار کنند. این ابزار ممکن است به شکل ایجاد محدودیت یا قطع روابط اقتصادی اعمال شده و در واقع به‌عنوان تحریم ظهور پیدا کند. در واقع تحریم اقتصادی، ممکن است به‌عنوان یک ابزار سیاست خارجی کار کند.

جمهوری اسلامی ایران در خلال سالهای بعد از انقلاب اسلامی همواره مورد تحریم‌های بین‌المللی بوده است. با وجود برخی تبعات مثبت تحریم‌های بین‌المللی، اعمال آنها موجب شکل‌گیری برخی پیامدهای منفی بر بخش‌های مختلف داخلی کشور شده است. به اعتقاد بسیاری از ناظران برقراری تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران یکی از مهم‌ترین نگرانی‌ها و موانع خارجی دست‌یابی به تحقق اهداف سند چشم‌انداز می‌باشد.

از این دیدگاه اگرچه تحریم‌های اعمال شده علیه جمهوری اسلامی ایران بیشتر حوزه اقتصادی کشور را به‌طور مستقیم هدف گرفته است، اما، این تحریم‌ها به‌طور غیرمستقیم نیز بر سایر حوزه‌های فعالیت و اهداف کشور از جمله در زمینه سیاست و روابط خارجی کشور در روابط بین‌الملل آثار و پیامدهای مختلفی بر جا می‌گذارد. این آثار از طریق ایجاد تبعات منفی، مانع اجرای برنامه‌ها و احکام بخش سیاست خارجی برنامه پنجم توسعه، به‌عنوان یک گام اساسی در تحقق هدف برقراری تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل به‌عنوان یکی از اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله کشور می‌باشد. بررسی پیامدهای تحریم‌های مذکور بر برنامه‌ها و احکام بخش سیاست خارجی برنامه پنجم توسعه نشان می‌دهد:

الف. تحریم‌های بین‌المللی دارای آثار مثبتی در زمینه تحقق برنامه مندرج در بند (الف) این بخش یعنی: «تنظیم سطح روابط و مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای دارای دیدگاهها و مواضع غیرهمسو با جمهوری اسلامی ایران» می‌باشند.

ب. تحریم‌های بین‌المللی واجد پیامدهای منفی بر بند (ب) یعنی تلاش برای حضور فعال، مؤثر و الهام‌بخش جمهوری اسلامی ایران در مناسبات دو جانبه و سازمانهای منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد

داشت. این تاثیر منفی از طریق آثار منفی بر راهکارهایی است که در احکام مربوط به بخش سیاست خارجی فصل هفتم برنامه پنجم مندرج در ماده ۲۱۰ جهت تحقق برنامه فوق پیش بینی شده است، می‌باشد. مانند:

۱) عدم تدوین نظام جامع تقویت حضور ایران در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با دستور کار مشخص برای اقدام در مورد هریک از آنها حداکثر در سال اول پس از زمان اجرائی شدن برنامه. از طریق منزوی شدن کشور و شناخته شدن جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان بازیگری متمرکز در نظام بین‌الملل شده و این موضوع باعث عدم امکان فضای مناسب جهت برنامه ریزی برای تقویت حضور فعال و نقش آفرینی کشور در سازمانهای منطقه‌ای و بین‌المللی می‌شود.

۲) ایجاد مانع در ارزیابی کارآمدی و اثربخشی مأموران شاغل در داخل و خارج از کشور و به کارگیری آنان با اولویت تخصص و کارآمدی در سازمانها و سفارتخانه‌های دارای اهمیت راهبردی از طریق تحمیل شرایط غیر عادی و کاهش بودجه‌ها و بویژه مشکلات تخصیص ارز مورد نیاز و... ایجاد اثرات منفی بر فرایندهای کاری، کیفیت فعالیتها و انجام دادن درست کارها و ایجاد مشکل در رابطه با اقدامات و برنامه‌های مربوط به ارزیابی و به‌کارگیری افراد با اولویت‌های تخصصی و کارآمدی.

۳) ایجاد مشکل در تدوین فرآیند پیشنهادی ایران برای اصلاح ساختار سازمان ملل متحد در راستای منافع ملی جمهوری اسلامی ایران حداکثر در سال اول برنامه و تلاش برای تحقق آن. به این ترتیب که تحریم‌های بین‌المللی از یک طرف ذهن و زمان کارگزاران سیاست خارجی کشور مورد تحریم را به خود مشغول و همه توان آنها را جهت تعدیل، کاهش، جلوگیری از افزایش و یافتن راهکارهای بی‌اثر کردن آثار آنها می‌نماید و لذا هزینه‌ها، زمان و فرصت کافی برای پرداختن به هرگونه تلاش برای تدوین و برنامه ریزی در زمینه موضوع مهمی مانند اصلاح ساختار سازمان ملل و پیگیری و رایزنی و مذاکرات دو جانبه و چند جانبه را آنها سلب می‌نماید و از طرف دیگر فضا و شرایط لازم برای طرح چنین موضوعی را بوجود نخواهد آورد.

۴) ایجاد اشکال در پیگیری حمایت از حقوق مسلمانان و مستضعفان جهان به ویژه ملت مظلوم فلسطین در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی. در واقع هرگونه حمایت و تلاش در این زمینه مستلزم پیگیری و برنامه ریزی مناسب و بهره برداری از همه امکانات مادی و معنوی کشور در این راستاست. لیکن

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

تحریم‌های بین‌المللی با ایجاد مشکلات فراوان در روابط خارجی کشور مانند روابط اقتصادی، بازرگانی، مالی، بانکی، دیپلماتیک، حمل و نقلی و... مانع شکل‌گیری چنین امکانی بصورت کامل می‌شود.

۵) جلوگیری از اتخاذ دیپلماسی فعال جهت توقف روند صدور قطعنامه‌های حقوق بشری علیه جمهوری اسلامی ایران. به بیان دیگر توقف روند صدور قطعنامه‌های حقوق بشری علیه جمهوری اسلامی ایران از یک مستلزم جلوگیری از ایجاد فضای منفی علیه کشور در مجامع و رسانه‌های بین‌المللی که خود نیازمند هزینه و امکانات گسترده بوده و از سوی دیگر برقراری روابط دیپلماتیک قوی با کشورهای عضو آنهاست که خود نیازمند برقراری روابط اقتصادی می‌باشد. تحریم‌های بین‌المللی، از یک سو مانع تخصیص بودجه و امکانات کافی برای این مساله می‌شود و از سوی دیگر، مانع برقراری روابط اقتصادی گسترده با کشورهای عضو شورای حقوق بشر شود.

پ. تحریم‌های بین‌المللی و فشارهایی که از طرف کشورهای وضع‌کننده آنها بر کشورهای منطقه و اسلامی برای همکاری برای اعمال آنها بر علیه جمهوری اسلامی ایران وارد می‌شود، مانع شکل‌گیری هرگونه رابطه و همکاری قوی در زمینه‌های مختلف از جمله کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه می‌گردد. در واقع استفاده از ظرفیتهای اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی نیازمند عدم وجود موانع و مشکلات بین‌المللی می‌باشد. تحریم‌های بین‌المللی زمینه‌های استفاده از چنین ظرفیت‌هایی را نامساعد می‌کند. لذا می‌توان گفت تحریم‌های بین‌المللی بر حکم مندرج در بند (ج) یعنی: «همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و نیز استفاده از سایر ظرفیتهای اقتصادی، حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی برای کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه» آثار و عواقب منفی را بدنبال خواهد داشت.

ت. اعمال و تداوم تحریم‌های بین‌المللی از طریق ایجاد آثار منفی بر گسترش و تعمیق همکاریهای اقتصادی بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همسایه و منطقه و همچنین مانع ایجاد هرگونه بازار آزاد اقتصادی با این کشورها و جلوگیری از تشکیل منطقه یکپارچه اقتصادی و ایجاد سرمایه‌گذارانی مشترک در پروژه‌های اقتصادی- صنعتی و ایجاد «پول واحد» بین کشورهای حوزه تمدن ایرانی اسلامی بر حکم مندرج در بند (د) یعنی «تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی» آثار و عواقب منفی را

◇ ۱۱۷

بدنبال خواهد داشت.

ث. تحریم‌های بین‌المللی، بویژه تحریم‌های اعمالی توسط شورای امنیت به‌طور مستقیم و تحریم‌های چند جانبه و یک جانبه به‌طور غیر مستقیم از طریق ایجاد مشکل در برابر تلاش از طریق دیپلماسی اقتصادی برای افزایش فرصت‌ها در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی، انتقال تکنولوژی، صدور خدمات و گسترش تجارت خارجی و دستیابی به موقعیت بهتر در اقتصاد جهانی و ایجاد موانع بانکی، ارزی، مالی، بیمه‌ای و حمل‌ونقل کالا و... فرا روی فعالیت‌های اقتصادی از جمله فعالیت بخش غیردولتی در دیگر کشورها و از جمله منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی بر برنامه مندرج در بند (ه) یعنی «تقویت دیپلماسی اقتصادی از طریق حمایت جدی از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه بخش غیردولتی و ایجاد زمینه‌های لازم برای رابطه و حضور بخش مذکور در دیگر کشورها و منطقه جنوب غربی آسیا به ویژه کشورهای همسایه و اسلامی» آثار منفی خواهد گذاشت.

ج. از آنجا که تحریم‌های بین‌المللی موجب ایجاد تبعیض میان کشورها و از سوی دیگر ایجاد زمینه سلطه جویی و سلطه‌پذیری می‌شوند، مخالف عدالت‌طلبی در روابط بین‌الملل محسوب شده و از این جهت می‌توانند نقش مثبتی در زمینه انعکاس شعار و پیگیری دیپلماسی عدالت‌خواهانه و توجه به این نوع رویکرد در دیپلماسی را در میان کشورها و نظام بین‌الملل ایجاد نمایند. بنابراین تحریم‌های بین‌المللی از طریق ایجاد زمینه مناسبی برای انعکاس و توجه و تأیید ضمنی برخی شعارها و اهداف آرمانگرایانه جمهوری اسلامی ایران واجد آثار مثبتی بر حکم بند (و) یعنی: «توسعه و تعمیق دیپلماسی عدالت‌خواهانه در جهان» تلقی می‌شوند.

چ. به دلیل سیاست‌های آمریکا در قبال جمهوری اسلامی ایران و بویژه اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه کشور تاکنون ظرفیت ترانزیتی کشور بلااستفاده مانده و مشکلات کشورهای منطقه را برای دسترسی به بازارهای مصرف انرژی افزایش داده است. لذا با وجود اینکه ایران، کوتاه‌ترین، امن‌ترین، و ارزان‌ترین مسیر برای جذب و انتقال این منابع در اختیار کشورهای تولیدکننده خزر است، تحریم‌ها دارای پیامدهای منفی بر تحقق برنامه کشور در بند (ز) یعنی: «ارتقای مدیریت ایران در حوزه اقتصادی در منطقه به ویژه در حوزه توزیع و عبور (ترانزیت) انرژی و تلاش برای قرار گرفتن در مسیرهای انتقال انرژی در منطقه» خواهد بود.

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

ح. تحریم‌های بین‌المللی علاوه بر برخی مشکلات داخلی، از طریق افزایش ریسک و ایجاد عدم امنیت در سرمایه‌گذاری و مشکلات مربوط به مناسبات بانکی موجب بروز تردید در ورود سرمایه از جمله سرمایه‌های ایرانیان خارج از کشور و استفاده از ظرفیتهای ایرانیان مقیم خارج از کشور و در نهایت مانع از دستیابی جمهوری اسلامی ایران به هدف مندرج در بند (ح) یعنی: «استفاده از ظرفیتهای ایرانیان مقیم خارج از کشور به ویژه در امر سرمایه‌گذاری در جهت تأمین منافع ملی» خواهد شد.

منابع فارسی

- آصفی، محمدرضا (۱۳۸۹)، «روابط ایران و همسایگان جنوبی»، *روزنامه جمهوری اسلامی*، ۴ آذر.
- خوشوقت، محمدحسین (۱۳۷۵)، *تجزیه و تحلیل تصمیم‌گیری در سیاست خارجی*، تهران: وزارت امور خارجه.
- حیدری موصولو، طهمورث و احمد یدی نژاد (۱۳۸۹)، *مجموعه مقالات دومین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا، تحلیل ژئوپلیتیکی انرژی و مسیرهای انتقال آن در منطقه خلیج فارس*، تهران: دانشگاه تهران.
- حدادی، مهدی (۱۳۸۲)، «تحریم‌های بین‌المللی، ابزار سیاست ملی یا ضمانت اجرایی بین‌المللی»، *مجله اندیشه‌های حقوق خصوصی*، شماره ۳، بهار و تابستان.
- دباغی، صدیقه (۱۳۸۷)، «ضرورت اصلاح در ساختار سازمان ملل متحد لزوم بهبود جایگاه کشورهای اسلامی در سازمان ملل، ماوی»، *نشریه داخلی قوه قضاییه*، در:
- <http://www.maavanews.dadiran.ir>
- گمرک جمهوری اسلامی ایران، در: <http://www.irica.gov.ir>
- قوام، عبدالعلی (۱۳۷۳)، *اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل*، تهران: انتشارات سمت.
- طباطبایی، زهرا، «تحلیل ژئوپلیتیکی مسیرهای انتقال انرژی دریای خزر»، در:
- <http://www.ensani.ir>
- ثابتی، عباس، جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های بین‌المللی، در:
- <http://www.navaieordib.persianblog.ir>
- غلامی، فرزانه، «توسعه اقتصاد ملی با جذب سرمایه ایرانیان مقیم خارج از کشور»، در:
- <http://www.qudsonline.ir>
- لطفی، حسین، «مبادلات تجاری ایران و اروپا از نگاه آمار»، در:
- <http://www.hamshahrionline.ir>

_____ پیامدهای تحریم‌های بین‌المللی بر اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه کشور در... ◇

- موسوی شفقائی، سید مسعود (۱۳۸۸)، «دیپلماسی اقتصادی»، شماره ۱۷، بهمن، در:

<http://www.csr.ir>

- مقتدر، هوشنگ (۱۳۵۸)، *مباحثی پیرامون سیاست بین‌الملل و سیاست خارجی*، تهران: دانشکده علوم سیاسی و اجتماعی.

- هالستی، کی‌جی (۱۳۷۳)، *مبانی تحلیل سیاست بین‌الملل*، ترجمه بهرام مستقیمی و مسعود طارم‌سری، تهران: وزارت امور خارجه، موسسه چاپ و انتشارات، چاپ پنجم.

- همشهری آنلاین (۱۳۹۰)، «ایران روابط خود را با انگلیس کاهش می‌دهد»، ۶ آذر، در:

<http://www.new.hamshahrionline.ir>

- <http://www.dolat.ir>

- <http://www.ictc.isti.ir>

- <http://www.farsnews.com>

- <http://www.ircoach.ir>

- <http://www.miscity.ir>

- <http://www.hezna.org>

- <http://www.ictpress.ir>

- <http://www.fararu.com>

- <http://www.ind-mng.blogfa>

- <http://hamshahrionline.ir>

- <http://www.irdiplomacy.ir>

- <http://www.iran-newspaper.com>

- <http://www.irannuc.ir>

- <http://www.aftabnews.ir>

◇ ۱۲۱